

ОБЩЕСТВЕНИТЕ НАГЛАСИ КЪМ ЕТИКЕТИРАНЕТО НА ГМО

Този доклад представява анализ на резултатите от националното представително проучване на обществените нагласи върху етикетирането на ГМО, извършено от „Маркет линкс“ по поръчка на екологично сдружение „За Земята“. Въвеждането на такъв стандарт може да спомогне за развитието на хранителната независимост в България. Въвеждането на стандарт „Без ГМО“ се радва на широка подкрепа и е в интерес на цялото общество, но се изисква по-висока демократична представителност в разработването му. Анализът на резултатите от националното представително проучване е в първата част. Силната обществена подкрепа за въвеждането на доброволен стандарт „Без ГМО“, както и негативните нагласи към ГМО са силен инструмент за постигането на хранителна независимост. Във втората част се резюмира връзката между хранителната независимост и ГМО.

Настоящата публикация се издава с финансовата подкрепа на Европейския съюз по проект EYD:2015: Spotlight on the global food-land-climate nexus: mobilizing European support for sustainable management of natural resources and human right to food. Изказаните позиции и мнения, както и представената информация са отговорност на За Земята и донорът не може да бъде ангажиран и не носи отговорност за тях.

АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ НАЦИОНАЛНОТО ПРЕДСТАВИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ НАГЛАСИ ВЪРХУ ЕТИКЕТИРАНЕТО НА ГМО

Мнозинството (¾) от анкетираните биха искали да се въведе доброволен стандарт за хранителни продукти „Без ГМО“. Според тях този стандарт трябва да изключва хранителните продукти, съдържащи и под 0,9% от съответната съставка. Гражданите, които считат, че такава мярка не е необходима са едва 8,59%.

Въпрос: В момента храни със съдържание на ГМО под 0.9% от съответната съставка не се отбелязват, че съдържат ГМО. Бихте ли искали да има доброволен стандарт за хранителни продукти с етикет „Без ГМО“, който гарантира, че в продукта изобщо няма ГМО, включително под 0.9% от съответната съставка?

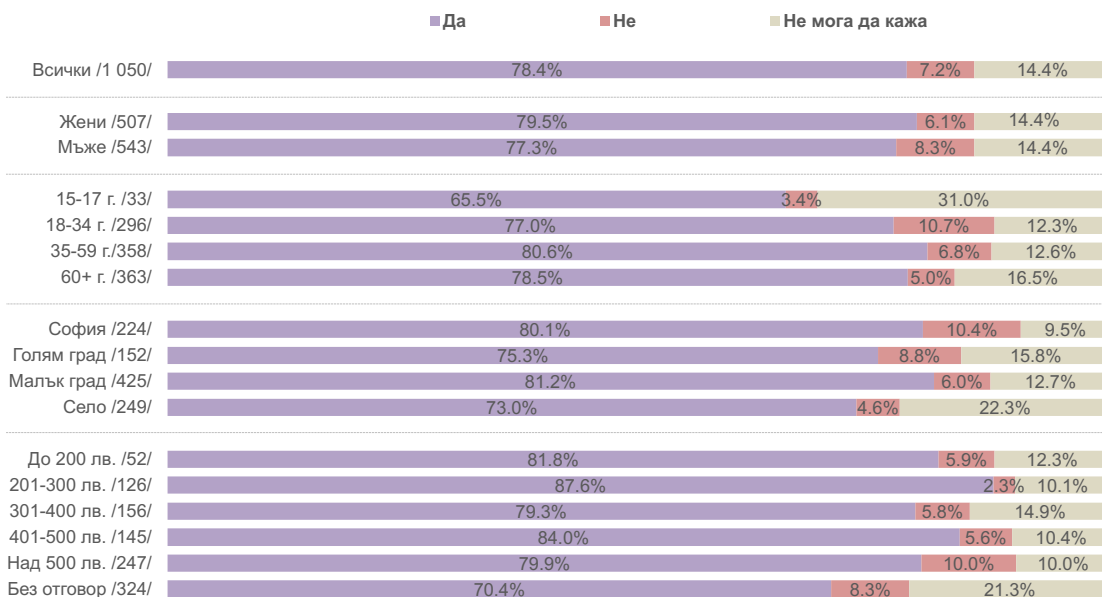
Етикетирането „Без ГМО“ може да е добро и за бизнеса, предвид това, че 84% от анкетираните са заявили, че биха предпочели продукт с такъв етикет. Важно е да се отбележи, както се вижда от долната графика, че тук гражданите с по-нисък среден месечен доход на член от домакинство отговарят по-често утвърдително (най-високи резултати са за доход до 400 лв). Процентната разлика е малка, но е значима, за да покаже, че желанието за осведоменост и негативните нагласи към ГМО са *приоритет на цялото общество*, а не са ограничени до средната класа и хората с по-високи доходи, както гласят някои тиражирани стереотипи. Въпросното наблюдение се потвърждава допълнително и от факта, че процентът е най-висок и сред анкетираните жители на малки градове и села, а в София и големите градове е сравнително по-нисък. Това е важно и за бизнеса, защото хората с по-ниски доходи харчат по-висок процент от семейния си бюджет за храни.

Надписът „Без ГМО“, който показва спазването на стандарта, би ли направил един хранителен продукт по-привлекателен за вас – бихте ли го предпочели пред продукт без знак според този стандарт?

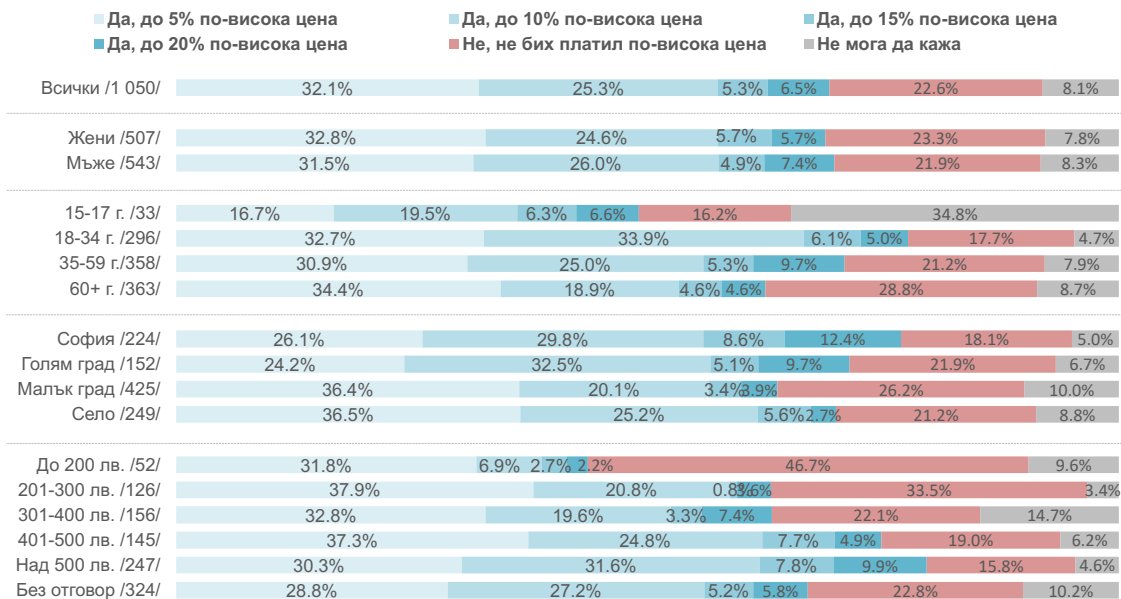
85% от анкетираните заявяват желанието си новият доброволен стандарт да обхваща животински хранителни продукти, произведени чрез изхранването на животните с ГМ фуражи. В този смисъл голямото мнозинство от гражданите осъзнава, че контролът върху ГМО трябва да се задълбочи, а да не се свежда единствено до крайните продукти.

В момента не се изисква за хранителните продукти, произведени от животни, хранени с ГМО фуражи, това да се отбелязва в етикета. Бихте ли искали да има доброволен стандарт за хранителни продукти, произведени от животни с етикет „Без ГМО“, който гарантира, че животните не са хранени с ГМО фуражи?

69% от анкетираните заявяват, че са склонни да платят по-висока цена за продукти „Без ГМО“, които изключват и животински продукти, хранени с ГМ фуражи. Тук резултатите са обърнати спрямо тези при отговора на въпроса за привлекателността за продукта с етикет „Без ГМО“. Макар и хората с по-ниски доходи да намират потенциалния етикет за по-привлекателен, тук разликите са значително по-големи и то в обратната посока. Например 47% от хората с доходи под 200 лв на член на домакинството, както се вижда от долната графика, заявяват, че не са склонни да заплатят по-висока цена, за разлика от едва 16% при тези с доход над 500 лв. Тези резултати не са изненадващи, но не могат да се пренебрегнат. Ако въвеждането на стандарт „Без ГМО“ би оскъпило разходите за производителите на масови хранителни продукти, то това би спряло въпросните производители да възприемат стандарта. От друга страна, негативната склонност на мнозинството (в България повечето граждани са с ниски доходи) да заплащат завишени цени за продукти с етикет „Без ГМО“, би могло да възпре бизнеса да повиши цените на продукти с такъв етикет с чисто спекулативна цел, без това да отразява завишени производствени разходи. Последното може да е опасност за нишовите, но не толкова за масовите продукти.

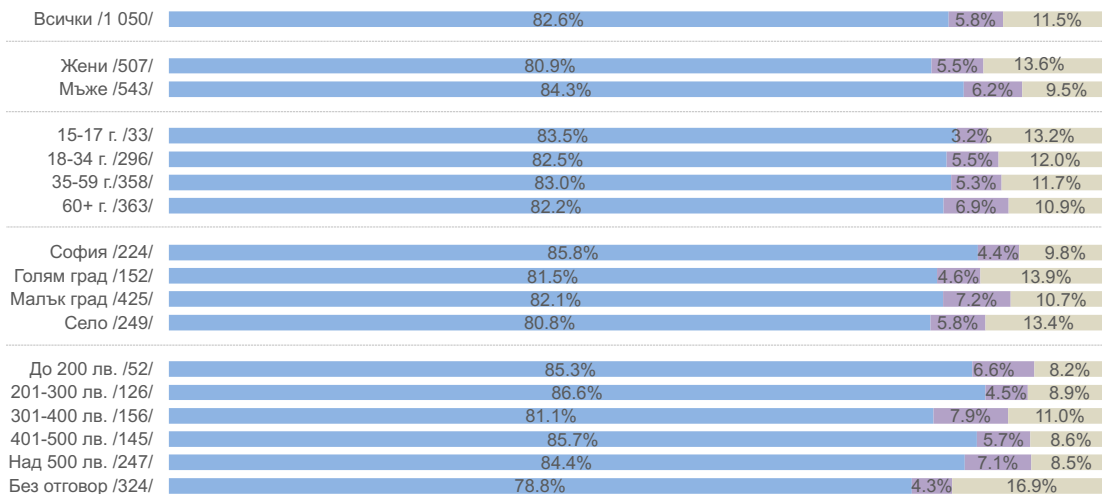
Бихте ли платили по-висока цена за хранителни продукти, които са произведени по стандарт, гарантиращ, че не съдържат ГМО и не са произведени от животни, хранени с ГМО и носещи съответния надпис „БЕЗ ГМО“ върху опаковката си за това. Ако да, колко по-висока цена сте склонни да платите?

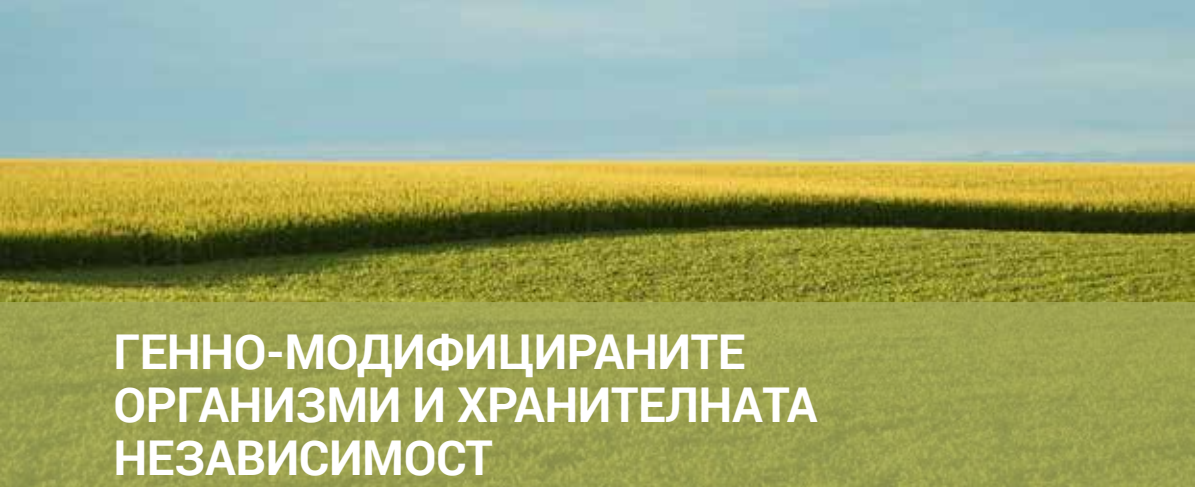

89% от анкетираните считат, че разработването на доброволния стандарт трябва да става с максимално широко гражданско участие, а не само от браншовите организации. Практически консенсусната подкрепа за демократичното разработване е разпределена в относително равна степен сред всички анкетиранни групи, както си личи и от долната графика. Това отразява и факта, че хранителните политики са значими за обществото като цяло, а не само за производителите. За да е ефективен един такъв стандарт е необходимо в разработката му да бъдат включени много по-широк кръг организации. В противен случай той рискува да се компрометира пред обществото.

В момента се разработва проектозакон, предвиждащ създаването на стандарт за храните, които не съдържат ГМО. Предвижда се той да бъде разработен само от браншовите организации (а това са организации, които защитават интересите на производители на различни продукти) и да бъде одобрен от Министъра на земеделието, храните и горите. В Европа такива стандарти се създават с участието на всички заинтересовани страни, включително граждански организации, които се занимават с темата за храните и са критични към ГМО. Според вас разработването и прилагането на този стандарт в България трябва да участват:

- Всички заинтересовани страни, вкл. граждански организации, спец. от научни институти и др.
- Само Браншовите организации
- Не мога да кажа

ГЕННО-МОДИФИЦИРАНИТЕ ОРГАНИЗМИ И ХРАНИТЕЛНАТА НЕЗАВИСИМОСТ

В България има обществен консенсус срещу хранителните продукти, съдържащи генетично-модифицирани организми (ГМО). Най-често тези негативни нагласи произтичат от липсата на обективни и сигурни данни за безопасността на продуктите, съдържащи ГМО. Негативното обществено отношение към ГМО не произтича единствено от здравните рискове. В сегашната си форма ГМ индустрията крие редица сериозни проблеми пред хранителната независимост. Целта на понятието *хранителната независимост* е да се разшири разбирането за *хранителна сигурност* на Организацията по прехрана и земеделие към ООН. Хранителната сигурност се интересува единствено от достъпността на храната, но не поставя въпроси, свързани с качеството ѝ, както и със социалните, икономическите, политическите и юридическите условия на и ефекти от начина на производство и разпределение. Хранителната независимост, от друга страна, се интересува от демократизацията на изхранването, което означава включването на максимално широк кръг обществени групи в определянето на това каква храна се произвежда, от кой и за кого. Следователно хранителната независимост преминава отвъд стремежа за премахване на глада и поставя въпроси за качеството на живот на производителите и потребителите, както и за овластяването им. Тя означава включването не само на браншовите, а и на потребителски, екологични, социални и други обществени организации в определянето на публичните хранителни политики. От перспективата на хранителната независимост могат да се изредят няколко основни причини защо навлизането на ГМО технологиите в агро-промишления сектор противоречи на хранителната независимост:

- Социално-икономически. Патентоването на гени и семена на базови земеделски култури води до монополизация на пазара. То позволява на химически промишлени гиганти да задават условията на дребните и средните земеделски производители, които в последна сметка биват изтикващи от пазара. Така земеделското производство се съсредоточава в по-малък брой много големи производители.
- Екологични. Употребата на ГМО, а и биотехнологиите като цяло, задълбочава проблема със загубата на биоразнообразието, защото фокусира производството в малко на брой, но много икономически ефикасни

култури, което маргинализира останалите. Трябва да се отбележи, че въпросната ефикасност е от гледна точка на натрупването на финансова печалба, а не от гледна точка на опазването на околната среда или на човешкото здраве. Генно-модифицираните сортове, които са устойчиви на хербициди, водят до завишена употреба на препарати за растителна защита и съответно до замърсяване на почвите и водите. Генно-модифицираните сортове, които са защитени от насекоми, увреждат не само вредителите, но и пчелите, пеперудите и други видове.

- Политико-юридически. Монополните производители на ГМ семена често произвеждат и препаратите за растителна защита. Така се съсредоточава огромна политическа и юридическа власт в ръцете на малък брой транснационални корпорации, което силно затруднява демократичния контрол от страна на националните правителства, местните общности, потребителите, както и дребните и средните земеделски производители.

Изброените проблеми важат не само за крайните хранителни продукти, съдържащи ГМО, а и за генно-модифицираните фуражи, които се използват в производството на животински продукти. Липсата на адекватно етикетирание на фуражите и пълната липса на етикетирание на крайни животински хранителни продукти, за чието производство са използвани ГМ фуражи, не позволяват крайните потребители да бъдат информирани за ефектите от консумираните от тях стоки.

Мащабните граждански движения срещу ГМО доведоха и до въвеждането на рестриктивни регулации върху производството на ГМ храни със стопанска цел в България. Свободното движение на стоки обаче означава, че България не би могла да ограничи вноса на хранителните продукти със съдържание на ГМО, а това включва и фуражите. Тук индивидуалните потребители могат да разчитат само на изискванията от българското и европейското право за етикетирание на продуктите, съдържащите ГМО.

През последните години държавните органи провеждат необходимите контролни изследвания за евентуални нарушения. Може да се твърди, че изискванията за етикетирание се спазват, а наличието на ГМО в крайни хранителни продукти на пазара е сравнително ниско. Проблемът обаче е, че етикетирание се изисква единствено за продукти, които съдържат над 0.9 % ГМО. Наличие на ГМО под 0.9 % в крайни хранителни продукти за периода 2012-2016 г. е между 4 % и 10 %. При фуражите обаче се наблюдават по-чести нарушения, за същия период в над половината фуражни продукти е открито повече от 0.9% съдържание на ГМО, макар и не винаги това да е отбелязвано на етикета. Наред с това няма изисквания за етикетирание на животинските продукти, произведени чрез използването на ГМО фуражи. Тези проблеми предпоставят и нуждата от допълнителен механизъм за контрол като този за доброволното етикетирание „Без ГМО“.

В обсъждания Законопроект за храните се предвижда въвеждането на правила за етикетирание на продукти „Без ГМО“. Това е стъпка в правилната посока, предвид масовите обществени нагласи за ограничаване на ГМО храни-

телните продукти. За да е истински ефективен такъв доброволен стандарт, той трябва да включва и животинските хранителни продукти, произведени чрез употребата на ГМ фуражи. За съжаление обаче в предложението в момента проект не се предлага включването на демократични механизми за обществен контрол и регулация на стандарта. Вместо това предложението е механизма за етикетването да се разработи единствено от браншовите организации и впоследствие да се одобри от земеделския министър. Браншовите организации, разбира се, трябва да имат централна роля, но е необходимо и по-широко гражданско участие, включващо екологични, потребителски и други заинтересовани обществени организации. Това е и позицията на коалицията „България – зона, свободна от ГМО“, както и на мнозинството български граждани, както се вижда от национално представително проучване на обществените нагласи върху етикетването на ГМО, извършено от „Маркет линкс“ по поръчка на екологично сдружение „За Земята“.

ORGANIC FRESH

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като заключение може да се твърди, че нагласите към доброволните стандарти „Без ГМО“ отразяват консенсусните негативни нагласи срещу ГМО в България. Гражданите заявяват, че желаят по-стриктен контрол и повече прозрачност върху продуктите, съдържащи ГМО. Това включва и крайните продукти, в които има под 0,9% ГМО, както и животинските продукти, за чието производство са ползвани ГМ фуражи. Хората с по-ниски доходи имат значително по-ниска склонност да заплатят по-висока цена за продукти с етикет „Без ГМО“, но наред с това считат, че такива продукти биха били по-привлекателни за тях. Това означава, че единствено доходите им могат да са евентуална пречка пред потреблението на продукти „Без ГМО“, а не свободната им гражданска воля. В този смисъл въвеждането на етикет „Без ГМО“ отразява интересите на цялото българско общество. Доброволният стандарт „Без ГМО“ би спомогнал и за развитието на хранителната независимост в България. За тази цел обаче е необходим по-широк обществен дебат в разработването му, както и представително участие на екологични, потребителски и други обществени организации в изграждането му, а не единствено на браншови, както се предвижда към настоящия момент.